

PEDAGOGY AND EDUCATION

Шетел тілінде айтылым дағдыларын дискуссия техникасы бойынша қалыптастырудың ерекшеліктері

Шалабаева Лаура Есенбековна¹

¹ Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті; Республика Казахстан

Аннотация. Бұл мақалада пікірталас әдістерін қолдана отырып, шет тілінде сөйлеу дағдыларын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Мақала тіл үйренудегі айтылымның маңыздылығын көрсетуден басталады және айтылу дағдыларын жақсарту үшін қолданылатын әртүрлі талқылау әдістерін сипаттаумен жалғасады. Бұл әдістерге құрдастарымен кері байланыс, рөлдік ойындар, айтылым жаттығулары, пікірталастар және топтық пікірталастар кіреді. Мақалада осы әдістердің әрқайсысын айтылу дағдыларын жақсарту үшін қалай қолдануға болатындығы түсіндіріледі, оларды қалай жүзеге асыруға болатындығы туралы мысалдар келтірілген. Қорытындылай келе, мақалада шет тілінде дәл және еркін сөйлеу дағдыларын дамыту үшін осы әдістерді қолданудың дәйекті тәжірибесінің маңыздылығы көрсетілген. Тұтастай алғанда, бұл құжатта шет тілінде сөйлеу дағдыларын жақсарту үшін талқылау әдістерін қалай қолдануға болатыны туралы жан-жақты шолу бар, бұл оны тіл үйренушілер мен оқытушылар үшін пайдалы ресурс етеді.

Түйін сөздер: Айтылым дағдылары, талқылау әдістері, айтылым жаттығулары, интонациялық заңдылықтар.

Кіріспе

Шет тілін үйрену-оқу, жазу, сөйлеу және тыңдау сияқты әртүрлі дағдыларды үйренуді қамтиды. Айтылым-шет тілін меңгерудің маңызды аспектісі. Шет тілінде тиімді қарым-қатынас жасау қабілеті дәл айтылу дағдыларын қажет етеді. Алайда, шет тілінде жақсы сөйлеу дағдыларын дамыту көптеген тіл үйренушілер үшін қиын болуы мүмкін. Айтылым дағдыларын дамыту көптеген тіл үйренушілер үшін қиын болуы мүмкін, бірақ шет тіліндегі қарым-қатынас дағдыларын жетілдіру өте маңызды. Айтылым дағдыларын дамытудың тиімді әдістерінің бірі-талқылау әдістерін қолдану. Бұл мақалада шет тіліндегі пікірталас әдістерін қолдана отырып, айтылу дағдыларын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады.

Айтылым шет тілін үйренудің маңызды аспектісі болып табылады, өйткені ол қарым-қатынаста маңызды рөл атқарады. Шет тілінде дәл және еркін сөйлеу дағдыларын дамыту-тұрақты

PEDAGOGY AND EDUCATION

тәжірибені және оқытудың тиімді әдістерін қолдануды қажет ететін күрделі міндет. Айтылым дағдыларын жетілдірудің ең тиімді әдістерінің бірі-талқылау әдістерін қолдану. Бұл мақалада шет тіліндегі пікірталас әдістемесі бойынша айтылу дағдыларын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады.

Әдіснамасы

Шет тілінде талқылау әдістері арқылы айтылу дағдыларын дамыту әдістемесі бірнеше кезеңдерді қамтиды. Төменде қажетті қадамдарға қысқаша шолу берілген:

Мақсатты дыбыстарды немесе айтылу ерекшеліктерін анықтау: мұғалім немесе шет тілі мұғалімі оқушыларға жақсартуды қажет ететін нақты дыбыстарды, интонациялық үлгілерді немесе стресс үлгілерін анықтауы керек.

Талқылаудың қолайлы әдістерін таңдау: анықталған айтылу ерекшеліктеріне сүйене отырып, мұғалім немесе шет тілі мұғалімі оқушылардың айтылу дағдыларын тиімді жақсарта алатын сәйкес талқылау әдістерін таңдауы керек.

Пікірталас іс-шараларын әзірлеу және енгізу: мұғалім немесе шет тілі мұғалімі таңдалған әдістерді қамтитын пікірталас іс-шараларын әзірлеп, енгізуі керек. Мысалы, белгілі бір тақырыптағы пікірталас белгілі бір сөздердің екпін, интонация және айтылу үлгілерін жаттықтыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Кері байланыс беру: мұғалім немесе шет тілі мұғалімі талқылау кезінде оқушылардың сөйлеу дағдылары туралы Кері байланыс беруі керек. Кері байланыс құрдастарымен кері байланыс, мұғаліммен кері байланыс немесе өзін-өзі көрсету арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін.

Қайталанатын тәжірибе: айтылу дағдыларын дамыту үшін тұрақты тәжірибе қажет. Сондықтан студенттерге осы әдістер мен әрекеттерді бірнеше рет қолдануға мүмкіндік беру керек.

Бағалау: мұғалім немесе шет тілі мұғалімі қолданылған талқылау әдістерінің тиімділігін бағалау үшін оқушылардың үлгерімін үнемі бағалауы керек. Бағалау оқушылардың айтылу дағдыларын бағалау, өзін-өзі көрсету немесе құрдастарының бағалауы арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Рефлексия: Рефлексия оқу процесінің маңызды аспектісі болып табылады. Оқушыларды өздерінің жетістіктері туралы ойлануға, күшті және әлсіз жақтарын анықтауға және жақсартуға мақсат қоюға шақыру керек.

Қорытындылай келе, шет тіліндегі талқылау әдістері арқылы айтылу дағдыларын дамыту әдістемесі мақсатты дыбыстарды немесе айтылу ерекшеліктерін анықтауды, талқылаудың қолайлы әдістерін таңдауды, пікірталас әрекеттерін әзірлеу мен жүзеге

PEDAGOGY AND EDUCATION

асыруды, кері байланысты қамтамасыз етуді, қайталанатын тәжірибені, бағалауды және рефлексияны қамтиды. Бұл әдісті оқушылардың шет тілінде сөйлеу дағдыларын тиімді жақсарту үшін қолдануға болады.

Негізгі бөлім

Тіл – мағынаны білдіретін жүйе. Оның негізгі қызметі – өзара әрекеттесу және байланыс. Тілді адамдар бір-бірін тану және түсіну үшін қолданады.. Қазақстанда ағылшын тілі шет тілі болғандықтан, көптеген адамдар халықаралық әлем қауымдастығында жақсы перспективаға ие болу үшін байыпты түрде үйренеді. Қазіргі күні ағылшын тілі өте маңызды бола бастады. Маңызды болғандықтан, ағылшын тілі мектепте бастауыштан бастап университеттерге дейін, тіпті бейресми мектеп курстарында да кеңінен оқытылады. Ағылшын тілін үйренуде төрт негізгі әрекет бар. Олар: тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу. Сөйлеу әрекеті өз ойын білдіру және адамдармен қарым-қатынас жасау үшін қолданылады. Сөйлеу интуитивті түрде меңгеруге болатын ең маңызды дағды болып көрінеді. Сөйлеу әрекеті кезінде, студенттер сөздік қор, айтылу, грамматика және еркін сөйлеу сияқты сөйлеу элементтерін меңгеруі керек. Қазақстандағы көптеген студенттердің сөздік қоры мол және грамматикалық құрылымды меңгергенімен, әлі де сөйлеуде қиналады. Оқушылардың қиындықтары ағылшын тілінде сөйлеген кезде пайда болады. Бұл студенттердің сөйлеу компонентін меңгерудегі шектеулілігінен туындады. Оның үстіне студенттер ағылшын тілін сирек қолданады. Олардың сабақтан тыс уақытта ағылшын тілін үйренуге аз ғана мүмкіндігі бар, өйткені достарының көпшілігі қазақша сөйлейді. Студенттердің сөйлеу мәселесін оларға ағылшын тілін сабақта немесе аудиториядан тыс жаттықтыруға көп мүмкіндік беру арқылы шешуге болады. Сыныпта ағылшын тілінде сөйлеуді жаттықтыру студенттердің сөйлеу дағдысын дамытып, оқу үдерісін рахатқа бөлейтіндей етіп, тиісті техникаға қызығушылық танытуы керек.

Сөйлеуге үйретуде қолданылатын әдістердің бірі – пікірталас. Дискуссия – ауызша қарым-қатынас пен сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамыту әдісі. Пікірталас сыни тұрғыдан ойлауға үйрету және коммуникативті дағдыларды дамыту үшін құнды оқу әрекеті ретінде ұсынылған. Пікірталас оқуға жауапкершілік деңгейіне және барлық оқушылардың белсенді қатысуына байланысты тиімді педагогикалық әдіс болып табылады.

Сөйлеу элементтері.

Көптеген студенттердің сөйлеуінде қиындықтар бар. Шет тілінде жақсы сөйлеу үшін студенттер меңгеруі тиіс сөйлеудің

PEDAGOGY AND EDUCATION

көптеген элементтері бар:

Байланыстырып сөйлеу: ағылшын тілінде тиімді сөйлеушілер ағылшын тілінің жеке фонемаларын шығарып қана қоймай, сонымен қатар еркін байланысқан сөйлеуді қолдана білуі керек. Байланыстағы сөйлеуде дыбыс өзгертілген, түсірілген, қосылған немесе әлсіретілген болуы мүмкін. Сол себепті біз студенттерді арнайы әзірленген іс-әрекеттерге тартуымыз керек.

Экспрессивті құрылғылар: ағылшын тілінен туған тіл сөздердің белгілі бір бөліктерінің биіктігі мен екпінін өзгертеді, дыбыс көлемі мен жылдамдығын өзгертеді және олардың қалай сезінетінін басқа физикалық түрде көрсетеді. Бұл құрылғыларды қолдану мағынаны жеткізе білуге ықпал етеді. Олар эмоциялар мен қарқындылықтың қосымша көріністеріне мүмкіндік береді, студенттер толықтай тиімді коммуникациялар болу үшін, кем дегенде, сегменттік функциялар мен құрылғылардың кейбірін дәл осылай көрсете алуы керек.

Лексика және грамматика, стихиялық сөйлеу қолдану арқылы белгіленеді. жалпы лексикалық сөз тіркестерінің санының, әсіресе олардың белгілі бір тілдік қызмет атқаруында. Сондықтан мұғалімдер әртүрлі функциялар үшін әртүрлі сөз тіркестерін ұсынуы керек, мысалы: сәлемдесу, келісу және келіспеу.

Келіссөз тілі: біз түсіндірме іздеу және айтып жатқан сөзіміздің құрылымын көрсету үшін қолданатын келіссөз тілінен тиімді сөйлеудің пайдасы бар, біз басқа біреудің әңгімесін тыңдаған кезде жиі түсіндіруді сұрауымыз керек.

Сөйлеуге үйрету.

Сөйлеуге үйрету студенттерге ағылшын тілінде шетел тілі ретінде сөйлеуге үйретуден басталады, содан кейін олардан жаңа тілді дәл айта білумен жалғасады. Содан кейін студенттерді олардың дыбыстық туындылары дұрыс немесе дұрыс емес екеніне баға бере алатын нүктеге бағыттау жалғасады. Бұл кезде мұғалім ең алдымен түзету жұмыстарын жүргізбеуі қажет, бірақ ол студенттерді оқытылатын тілде сөйлеуді жаттықтыруға ынталандыруы керек.

Сонымен қатар, мұғалім оқушыларды кейбір дыбыстарды айтуға, қайталауға және оған еліктей білуге ынталандыруы керек. Ақырында, студенттерді ауызша сөйлеуді жаттықтыруға және орындауға дағдыландыру талап етіледі.

Қазіргі уақытта қолданылатын көптеген аудиториялық сөйлеу әрекеттері:

1) Сценарий бойынша әрекет ету. Бұл әрекет студенттерді пьесалардағы немесе олардың курстық кітаптарындағы

PEDAGOGY AND EDUCATION

керіністерді ойнауға, кейде нәтижені түсіруге шақырады. оқушылар өздері жазған диалогтарды жиі орындайды. Бұл көбінесе олардың сыныптың алдына шығу, көпшіліктің алдында сөйлеуге дағдыландырады.

2) Қарым-қатынас ойындары. Ойындарға негізделген сөйлеу әрекеттері көбінесе оқушыларға құнды тәжірибе берудің пайдалы әдісі болып табылады, мұнда кіші жастағы оқушылар қатысады. Ойынға негізделген іс-әрекеттер сипаттау, болжау, жеңілдету және кері байланыс сұрау сияқты ауызша стратегиялардың тәжірибесін қамтуы мүмкін.

3) Талқылау. Пікірталастың сәтсіз аяқталуының себептерінің бірі – оқушылардың бүкіл сыныптың алдында пікір білдіргісі келмеуі, әсіресе егер олар айта алатын ештеңе таба алмаса және оны айту үшін қолданылатын тілге сенімді болмаса. Көптеген студенттер пікірталас жағдайында өте ашық сезінеді.

4) Дайындалған әңгімелер. Танымал іс-әрекет түрі – дайын әңгіме, мұнда студенттер өздері таңдаған тақырып бойынша презентация жасайды. студенттер сценарийден емес, өз алдына еркін сөйлеуі керек. Дайындалған баяндамалар белгілі және пайдалы сөйлеу жанрын білдіреді және дұрыс ұйымдастырылған жағдайда сөйлеуші мен тыңдаушы үшін өте қызықты болуы мүмкін.

5) Сауалнамалар. Сауалнамалар пайдалы, өйткені олар алдын ала дайындалу арқылы сұрақ қоюшы мен респонденттің бір-біріне айтатын мәселелері бар екеніне кепілдік береді. Студенттер кез келген сәйкес тақырып бойынша сауалнамалар құрастыра алады. Олар осылай істегенде, мұғалім оларға дизайнға көмектесе отырып, ресурс ретінде әрекет ете алады.

6) Модельдеу және рөлдік ойын. Көптеген студенттер симуляция мен рөлдік ойындардан сәлемдесудің пайдасын алады. Студенттер шынайы өмірдегі кездесуді шынайы әлемде жасап жатқандай елестетеді. Студенттерді нақты жағдайға үйрету үшін жалпы ауызша сөйлеуді ынталандыру үшін модельдеу және рөлдік ойынды пайдалануға болады.

Айтылым дағдыларын жақсарту үшін талқылау әдістері

Әріптестермен кері байланыс

Құрдастармен кері байланыс-бұл студенттер бір-біріне олардың айтылу дағдылары туралы кері байланыс береді деп болжайтын әдіс. Оқушылар интонациялық заңдылықтар, екпін үлгілері және нақты сөздердің айтылуы сияқты факторлар туралы Кері байланыс бере алады. Құрдастарымен кері байланыс студенттерге тыңдау дағдыларын жетілдіре отырып, айтылымдағы қателіктерін анықтауға және түзетуге мүмкіндік береді. Құрдастардың кері байланысы-айтылым дағдыларын жетілдірудің тиімді талқылау әдісі. Бұл техниканың бір бөлігі ретінде

PEDAGOGY AND EDUCATION

қатысушылар бір-біріне олардың айтылу дағдылары туралы Кері байланыс береді. Кері байланыс жақсартуды қажет ететін нақты және сындарлы болуы керек. Құрдастарымен кері байланыс қатысушыларға айтылу қателерін анықтауға және түзетуге көмектеседі, бұл олардың айтылу дағдыларын жақсартуға әкеледі.

Рөлдік ойын

Рөлдік ойын-бұл оқушылар әртүрлі рөлдерді алады және шет тілінде сөйлеседі деп болжайтын әдіс. Рөлдік ойындарды айтылу дағдыларын жақсарту үшін пайдалануға болады, өйткені оқушылар нақты жағдайларда дұрыс айтылуды, интонацияны және екпін үлгілерін қолдануға машықтанады. Оқушылар өз құрдастарынан немесе мұғалімдерінен олардың айтылуы туралы Кері байланыс ала алады. Бұл техникада қатысушылар аударма тілін қолдана отырып, белгілі бір сценарий немесе рөл ойнайды. Рөлдік ойын сөйлеу дағдыларын жақсартуға көмектеседі, бұл нақты жағдайда сөйлеу және тыңдау жаттығуларын жасауға мүмкіндік береді. Қатысушылар белгілі бір сөздер мен сөз тіркестерін контексттелген ортада айтуға машықтана алады, олардың айтылу дағдыларын жетілдіреді.

Айтылым жаттығулары

Айтылым жаттығулары айтылымның дәлдігі мен еркіндігін жақсарту үшін белгілі бір дыбыстарды немесе сөздерді қайталауды қамтиды. Айтылым жаттығулары оқушыларға айтылу қателерін анықтауға және түзетуге көмектесу үшін, сондай-ақ дұрыс айтылу үшін бұлшықет жадын жақсарту үшін қолданылуы мүмкін. Айтылым дағдыларын жетілдірудегі талқылау әдістерінің тиімділігіне әртүрлі факторлар әсер етеді, соның ішінде сыныптағы жағдай, мұғалімнің рөлі және оқушының көзқарасы мен мотивациясы. Сыныптағы жағдай талқылауға ықпал етуі керек, сондықтан оқушылар әңгімеге кіргенде өздерін жайлы және сенімді сезінеді. Мұғалімнің рөлі талқылауға ықпал етуде, кері байланысты қамтамасыз етуде және айтылымдағы қателерді түзетуде өте маңызды. Оқушының айтылу дағдыларын жақсартуға деген көзқарасы мен мотивациясы да маңызды, өйткені ынталы және айтылуын жақсартуға ұмтылатын студенттер талқылау әдістерінен пайда көреді. Бұл техникада қатысушылар белгілі бір дыбыстарды, сөздерді немесе сөз тіркестерін айтуға машықтанады. Мұғалім немесе фасилитатор ұсыныстар бере алады және түзетулер енгізе алады, бұл қатысушыларға айтылу дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Пікірталас

Пікірталас-бұл студенттерді шет тіліндегі белгілі бір тақырып бойынша құрылымдық дауға тартатын әдіс. Пікірталас

PEDAGOGY AND EDUCATION

айтылу дағдыларын жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін, өйткені оқушылар дұрыс айтылу, интонация және екпінмен сөйлесуге машықтанады және сыни ойлау мен дәлелдеу дағдыларын дамытады. Бұл әдісте қатысушылар тақырыпты талқылайды және белгілі бір ұстанымға қарсы және қарсы дәлелдер келтіреді. Пікірсайыс сөйлеу және тыңдау, соның ішінде айтылымды жаттықтыру мүмкіндігін беру арқылы айтылу дағдыларын жақсартуға көмектеседі. Қатысушылар айтылу дағдыларын жетілдіре отырып, Екпін мен интонациялық үлгілерді қолдана алады.

Топтық талқылаулар

Топтық пікірталастар студенттердің белгілі бір тақырып бойынша шет тілінде сөйлесетінін көрсетеді. Топтық талқылауларды айту дағдыларын жақсарту үшін пайдалануға болады, өйткені оқушылар ауызекі тілде дұрыс айтылуымен, интонациясымен және екпінімен еркін және табиғи жағдайда жаттығады.

Талқылау әдістері

Талқылау әдістері топтық пікірталастарды қамтиды, оның барысында қатысушылар берілген тақырып бойынша идеялар мен пікірлермен алмасады. Бұл әдіс тілдік дағдыларды, соның ішінде айтылымды дамытуға көмектеседі, ауызекі сөйлеу мен тыңдауға машықтануға мүмкіндік береді. Төменде шет тілінде сөйлеу дағдыларын жақсартуға көмектесетін кейбір талқылау әдістері берілген. Бұл техникада қатысушылар өз пікірлері мен идеяларын айта отырып, белгілі бір тақырыпты талқылайды. Топтық пікірталастар сөйлеу және тыңдау дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Қатысушылар айтылу дағдыларын жетілдіре отырып, Екпін мен интонациялық үлгілерді қолдана алады.

Төмендегі кестеде студенттердің сөйлеу мүмкіндіктері туралы ақпарат берілген

Ағылшынша сөйлеймін...	Студенттер саны бойынша		Пайыздық есеппен	
	1-ші курс	3-ші курс	1-ші курс	3-ші курс
Достарыммен әңгімелескенде	2	5	9,5%	25%
Мұғалім сұрақ қойғанда	14	10	66,7%	50%
Оны пайдасыз деп ойлаймын	1	0	4,8%	0%
Сөйлеу әрекетіне қызығушылық танытамын	4	5	19%	25%

Суретте жиналған деректер студенттердің ағылшын тілін үйрену барысында кездесетін белгілі бір қиындықтарын анықтайды. Бұл сауалнамадан не түсінеміз? Қазақстан оқу

PEDAGOGY AND EDUCATION

орындарындағы студенттердің шет тілін үйрену, яғни сабақ барысында, мұғалім сұрақ қоймаса сөйлемейтінін, күнделікті өмірде студенттердің өте аз бөлігі ғана қолданатынын байқаймыз. Бұл ағылшын тілінде сөйлейтін қоршаған ортамыздың болмағанының нәтижесінде қалыптасқан қиындықтар деп айта аламыз. Үйреніп жатқан тілде сөйлейтін қоршаған ортаның болмауы үлкен мәселе болып табылады. Осы орайда бізді қоршаған ортаның қолданатын, яғни біздің ана тілімізді үйрену мен басқа шет тілін үйренудің арасындағы айырмашылықтарды айтып өтсек болады.

Балалар ана тілін шамамен 6 жасқа дейін еркін қолдану деңгейіне дейін меңгереді. Шетел тілін бірдей тиімділікпен үйрену мүмкін емес және оны үйрену әлдеқайда көп уақытты қажет етеді. Сонымен қатар, шет тілін ана тілімен бірдей деңгейде меңгеру мүмкін емес, бірақ оны меңгеруде айтарлықтай табысқа жетуге болады. Біз ана тілімізді бейсаналық түрде игереміз, оны үйренудің жылдамдығы мен тиімділігін әрқашан қоршаған орта анықтайды. Біз ана тілімізді таңдай алмаймыз. Оның дамуы табиғи түрде, санадан тыс деңгейде жүреді. Шет тілін меңгеру саналы болса да, біз оны меңгеру қажеттілігін мойындай аламыз, үйренгіміз келетін тілді және үйрену жолдарын таңдай аламыз. Көбінесе шет тілін үйрену үшін мұғалімнің көмегі қажет.

Ана тілін меңгеру біреудің сөзін тыңдап, еліктей білуден басталады. Біраз уақыттан кейін ғана сөйлеу саналы болады. Оқу мен жазуды үйрену үлкен жаста болады. Дегенмен, оқуды, жазуды білмейтін адамның өзі еркін сөйлей алады. Тағы бір негізгі белгі – сөйлеу құрылымы. 18–24 ай шамасында баланың сөйлеуі «телеграфтық» болады. Бұл баланың сөйлеуде жеке сөздер мен сөз тіркестерін қолдануын білдіреді. Сонымен қатар, адам шет тілін үйрену кезінде бірден сөйлемдерді қолдана бастайды. Жаңа лексика мен грамматикалық құрылымдарды зерттеу негізгі рөл атқарады.

Ана тілін меңгеру ешбір қолдаусыз жүзеге асады, ал шет тілін үйренуде ана тілін білу септігін тигізеді, яғни бір тілдің екінші тілге әсерін тигізуі. Бұл әсер оң және теріс рөл атқара алады. Бір жағынан, ана тілін білу ана тілінде бар құбылыстарды түсінуді жеңілдетеді. Егер оқытылатын тіл оқытылатын тілге ұқсас болса, үйрену әлдеқайда жылдам болады. Екінші жағынан, ана тілі ана тілінің ережелерін шетел тіліне проекциялаумен байланысты көптеген қателерді тудырады.

Осылайша, ана тілі мен шет тілін меңгеру процестерінің көптеген айырмашылықтары бар. Шет тілін меңгеруде мүлде басқа тәсіл қолданылады және студент өзінің алдына қойған мақсаттарын білуі керек, сонымен қатар жеткілікті күш салу

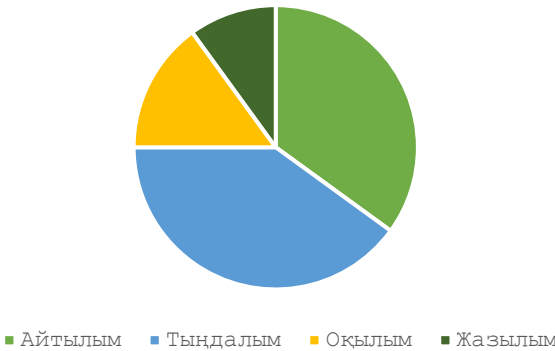
PEDAGOGY AND EDUCATION

қажеттігін білуі керек. Өзіне деген сенімсіздік жағдайында мұғалімдерден көмек сұраса болады.

Ендігі кезекте ана тіліндегі және шетел тіліндегі тыңдалым, оқылым, жазылым және айтылым сияқты сөйлеу әрекеттерінің қалай дамитынын, қаншалықты қиындық туғызатынын және олардың ана тілі мен шет тіліндегі үйрену барысының өзгешеліктеріне келетін болсақ, бұл сөйлеу әрекеттерінің екі тілде екі түрлі меңгерілетінін айтып өткеніміз жөн. Мысалы, кішкентай сәби ең алдымен тыңдалым әрекетін меңгереді. Ол қалай дейтін болсақ, сәби ең алдымен анасы мен әкесінің айтқандарын тыңдап, оны түсіне бастайды. Одан кейін екі-үш сөзден айтып қажеттілігін сұрап алып үйренеді. Ары қарай да сөйлемдер құрып үйренеді. Одан әрі мәтін, сөйтіп, ойындағысын айтып, пікір алмасады. Тек мектепке барғанда ғана оқылым және жазылым әрекеттерін меңгере бастайды. Бұл бастапқыда өте үлкен қиындықтар туғызады.

Ал шетел тілін үйрену процессі мүлдем басқаша өтеді. Тіпті барлығы керісінше деп айтсақ та жалған емес. Шетел тілін біз әдетте жазылым мен оқылымнан бастаймыз. Одан кейін барып тыңдалымға көшеміз. Және ең үлкен қателігіміз де айтылым әрекетін ең соңғы орынға қоятынымыз. Сондықтан да Қазақстан мектептеріндегі оқушылардың сөйлеу кезінде қиыншылықтарға тап болуы мүмкін.

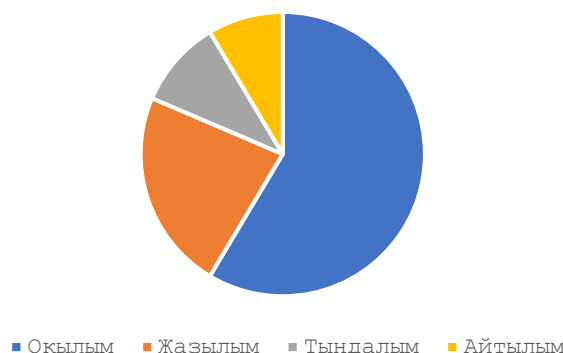
Ана тіліндегі сөйлеу әрекеттерінің
меңгерілу деңгейі

Көріп тұрғанымыздай ана тілінде тыңдалым әрекеті ең жоғары деңгейде, ал жазылым ең қиын іс-әрекет екенін көреміз. Ендігі кезекте шетел тілін меңгерудегі сөйлеу әрекеттерінің деңгейлерімен таныс болайық. Оны төмендегі диаграммадан көре аламыз.

PEDAGOGY AND EDUCATION

4-сурет. Шетел тілін үйренудегі
сөйлеу әрекеті

Мектептегі оқушыларды бірінші сыныптан бастап шетел тіліне үйретеді. Бірақ алфавит үйренгеннен соң оқушылар тек оқуды ғана меңгереді. Бірақ оқыған затын түсінетін оқушылар саны өте аз. Одан кейін көшіріп жазуды үйренеді. Көптеген мектептердегі ағылшын тілін оқыту барысы да осымен аяқталып қалады. Тыңдалым мен айтылым әрекеттері де дамымай, бір орында тоқтап қалады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, тиімді қарым-қатынас жасау үшін шет тілінде дәл және еркін сөйлеу дағдыларын дамыту өте маңызды. Айтылу дағдыларын жақсарту үшін құрдастарымен кері байланыс, рөлдік ойындар, айтылым жаттығулары, пікірталастар және топтық пікірталастар сияқты талқылау әдістерін қолдануға болады. Дегенмен, бұл әдістердің тиімділігіне әртүрлі факторлар әсер етеді, соның ішінде сынып ортасы, мұғалімнің рөлі және оқушының көзқарасы мен мотивациясы. Талқылау әдістерін қолданудың дәйекті тәжірибесі шет тілінде дәл және еркін сөйлеу дағдыларын дамыту үшін өте маңызды. Тіл үйренушілер мен оқытушылар осы әдістерді тіл үйрену және оқыту тәжірибесіне енгізудің пайдасын көре алады. Талқылау әдістері шет тілінде сөйлеу дағдыларын жетілдірудің тиімді әдісі болып табылады. Құрдастармен кері байланыс, рөлдік ойындар, айтылым жаттығулары, пікірталастар және топтық пікірталастар – айтылу дағдыларын жетілдірудің тиімді әдістерінің бірі. Талқылау әдістерін қолдану тіл үйренушілерге сөйлеу және тыңдау дағдыларын нақты жағдайда қолдануға мүмкіндік береді, нәтижесінде олардың айтылу дағдылары жақсарады. Осы әдістерді қолданудың дәйекті тәжірибесі тіл үйренушілерге дәл және еркін сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

PEDAGOGY AND EDUCATION

References:

- [1] Derwing, T. M., & Munro, M. J. (2015). Pronunciation fundamentals: Evidence-based perspectives for L2 teaching and research. John Benjamins Publishing Company.
- [2] Levis, J. M., Sonsaat, S., Link, S., & Barriuso, T. A. (2016). Native and nonnative teachers of L2 pronunciation: Effects on learner performance. *TESOL Quarterly*, 50(4), 894–931.
- [3] Mills, R. (2019). Teaching Pronunciation: A Course Book and Reference Guide. Cambridge University Press.
- [4] Trofimovich, P., & Baker, W. (2018). Teaching second language pronunciation: A task-based approach. Routledge.
- [5] Waniek-Klimczak, E. (2019). Teaching Pronunciation in a Second Language: Research and Practice. Springer International Publishing.